

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

ПОБІРЧЕНКО Олена Михайлівна

УДК (371.13+37.018.51)(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
КУЗЬ Володимир Григорович,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
завідувач кафедри дошкільної
педагогіки і психології

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Шахов Володимир Іванович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
професор кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мелешко Віра Василівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач лабораторії сільської школи

Захист дисертації відбудеться 16 листопада 2011 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано *14 жовтня 2011 р.*

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна вступила в епоху конструктивних реформ, спрямованих на поглиблення і всебічну взаємодію зі світовим співтовариством високорозвинених держав у різних галузях суспільного життя, зокрема, і в галузі освіти.

Перехід до інформаційно-технологічного суспільства, зміни в соціально-економічному та духовному розвитку держави в системі і структурі загальної середньої освіти, здійснення інтеграції національної системи освіти в європейський освітній простір потребують учителя нової генерації. Особливої уваги потребує підготовка учителя початкової сільської школи, адже цей навчально-виховний заклад функціонує у своєрідному полікультурному середовищі. Сільська початкова школа відіграє важливу роль у системі соціального і науково-технічного прогресу, розвиває дитячу особистість, ґрунтуючись на поєднанні загальнопоціновуваних ідей та особистісних якостей.

Початковій школі сьогодні належить важливе завдання – допомогти оволодіти методикою самостійного навчання, навчання упродовж всього життя, в засвоєнні принципу „чотирьох стовпів освіти” – навчитися знати, навчитися робити, навчитися співіснувати і навчитися жити – за якою значення учителів як інструкторів буде зменшуватися, тоді як їх роль як методистів, консультантів, радників і наставників школярів, взірців для наслідування постійно зростатиме. Зростає також потреба неперервного професійного розвитку учителів, включаючи вміння ефективно використовувати нові технології здобуття знань, наприклад методу „віч-на-віч”, яка залишається життєво важливою для соціалізації, особливо на етапі початкового навчання (Кронберзька конференція, 2007 р.).

Проблема підготовки педагогічних кадрів знайшла широке відображення в науковому доробку психологів і педагогів. Загальні її питання розглядаються у працях С. Архангельського, Л. Виготського, О. Дубасенюк, М. Євтуха, В. Кан-Каліка, О. Леонтєва, В. Лугового, Н. Побірченко, В. Шахова та ін.

Водночас А. Алексюк, О. Глузман, Н. Гузій, В. Загвязинський, В. Кузь, В. Мелешко, О. Мороз, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, О. Пехота, О. Щербак та ін. у своїй науковій діяльності звертаються до обґрунтування шляхів удосконалення процесу підготовки учителів початкової сільської школи.

У працях Г. Балла, В. Гриньової, А. Маркової, В. Семиченко, С. Щербини та ін. акцентується увага на такому важливому аспекті, як розвиток особистості вчителя у процесі професійної підготовки. Проблеми впровадження в освітній процес ефективних засобів і технологій оволодіння основами педагогічної майстерності та педагогічної творчості досліджуються І. Зязюном, А. Капською, Л. Кекух, Н. Кічук, Г. Сагач, С. Сисоєвою та ін.

Незважаючи на багатий досвід, накопичений педагогічною теорією та практикою, такий напрям, як підготовка студентів до роботи в умовах початкової сільської школи, не набув достатнього осмислення та узагальнення в сучасній педагогічній науці.

Тим часом, як засвідчує практика, молоді педагоги не завжди готові до практичного вирішення соціально-педагогічних і психологічних проблем

у повсякденній діяльності, вища педагогічна школа ще не забезпечує повною мірою диференційованої підготовки педагогічних кадрів для національних освітніх закладів, зокрема сільських. Аналіз літератури показав, що зусилля науковців спрямовувалися переважно на вдосконалення змісту і методів навчання, залишаючи поза увагою особистісний фактор та реальний стан підготовки фахівців до роботи в умовах сільського соціуму.

Як наслідок виникає суперечність між соціальним замовленням і підготовленістю майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської школи.

Отже, наявна суперечність, що вказує на актуальність проблеми, її недостатня наукова розробленість і зумовили вибір теми дисертації – **„Підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних лабораторій „Василь Сухомлинський і школа XXI століття” (діяльність координується Інститутом педагогіки НАПН України) та „Проблеми сільської початкової школи” (номер державної реєстрації № 0100 U 000319) при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 24.12.1999 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 20.03.2000 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективність підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи забезпечується за таких педагогічних умов: стимулювання у майбутніх учителів емоційно-ціннісного особистісного ставлення до професійної діяльності в умовах початкової сільської школи; активізація навчально-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; вдосконалення технологічних аспектів оволодіння практичними вміннями і навичками організації навчально-виховного процесу в сільській початковій школі; формування професійних особистісних якостей для успішної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Відповідно до мети та гіпотези були визначені такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми та рівень підготовки педагогічних кадрів для сільської початкової школи в Україні.

2. З'ясувати специфіку функціонування та сучасний стан модернізації сільської школи.

3. Визначити структурні компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель і педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності

в умовах сільської початкової школи.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Методи дослідження. Для розв'язання означених завдань використано комплекс методів дослідження: *теоретичні* – вивчення філософської, психологічної та педагогічної літератури, вітчизняного та зарубіжного досвіду з досліджуваної проблеми, аналіз, синтез, узагальнення й систематизація теоретичного матеріалу, моделювання, порівняння, прогнозування застосовувалися для визначення стану розробленості проблеми в науковій літературі, формулювання гіпотези, мети й завдань дослідження; *емпіричні* – анкетування, інтерв'ювання, пряме та опосередковане спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), методи математичної статистики застосовувалися з метою з'ясувати актуальний стан підготовки студентів та рівнів їх готовності до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи, з метою вдосконалення змісту навчально-виховного процесу вищих педагогічних закладів, аналізу та узагальнення результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася протягом 2006–2010 рр. на базі факультетів початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Рівненського державного гуманітарного університету та Херсонського державного університету.

До педагогічного експерименту було залучено 360 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи (стимулювання у майбутніх учителів емоційно-ціннісного особистісного ставлення до професійної діяльності в умовах початкової сільської школи; активізація навчально-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; вдосконалення технологічних аспектів оволодіння практичними вміннями і навичками організації навчально-виховного процесу в сільській початковій школі; формування професійних особистісних якостей для успішної діяльності в умовах сільської початкової школи); розроблено модель підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи, яка розкриває структуру підготовки, відображає зв'язки між її компонентами: соціальним замовленням, метою, методологічними підходами, принципами, змістом, формами, методами та результатом; визначено структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, технологічний), критерії (покликання, стійка мотивація до педагогічної діяльності; сукупність теоретичних, методичних і спеціальних знань, умінь та навичок, певний практичний досвід, наявність необхідних професійних та особистісних якостей) та показники, які стали вихідними для встановлення рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи (низький, середній, високий).

– *конкретизовано* поняття „професійна підготовка майбутнього вчителя початкової сільської школи”, яке розглядається нами як безперервний процес формування теоретичних, методичних знань з урахуванням умов сільського соціуму, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних професійно-педагогічних якостей, потреб у самоосвіті, самовдосконаленні та самореалізації, що забезпечують продуктивність педагогічної діяльності в умовах сільської початкової школи;

– *удосконалено* методичні аспекти підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи;

– *дістали подальшого розвитку* теоретичні положення щодо фахової підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні додаткових змістових модулів до фахових методик підготовки майбутніх учителів початкової школи; в розробці програми і навчально-методичного забезпечення спецкурсу „Методичні основи діяльності вчителя у сільській початковій школі”. Основні положення дослідження та його висновки лягли в основу розробленого навчально-методичного посібника „Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової сільської школи”.

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі підготовки галузевих стандартів, навчальних планів і програм, які стосуються підготовки майбутніх учителів початкової школи, під час вивчення курсу „Педагогіка вищої школи“, а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Основні положення, висновки й рекомендації, сформульовані на основі узагальнення дослідницьких матеріалів, розроблений методичний посібник та спецкурс *впроваджено* у практику роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 654/01 від 13.04.2011 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 92 від 11.04.2011 р.) та Херсонського державного університету (довідка про впровадження № 07–12/1758 від 11.04.2011 р.).

Особистий внесок здобувача полягає у підготовці матеріалів до колективної монографії „Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання в сільській початковій школі” (розділ I, п.1.4 „Підготовка особистості вчителя початкової школи як цілісний процес”) та навчального посібника „Сільська малокомплектна школа: теоретико-методичний аспект” (розділ II, п. 2.1.6.3. „Особливості проведення уроків праці”). Ідеї співавторів у дисертаційній роботі не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, теорії і методики початкової освіти, науково-дослідних лабораторій „Василь Сухомлинський і школа XXI століття” та „Проблеми сільської початкової школи”, щорічних звітних науково-практичних конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; доповідалися на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня: *міжнародних* – „Новаторство як традиція вітчизняної педагогіки” (Підготовка педагога: пошуки, ідеї,

перспективи” (Плоцьк (Польша), 2005), „Роль едукативного середовища у підготовці вчителя сільської школи” (Умань, 2007), „Спільна робота школи, сім’ї, громадськості з формування особистості, громадянина України” (Черкаси, 2010), „Роль едукативного середовища у підготовці учителя початкової школи” (Умань, 2010); *всеукраїнських* – „В.О. Сухомлинський і сучасні проблеми особистісно-зорієнтованого виховання” (Умань, 2000), „Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах” (Київ, 2000), „До витоків становлення української педагогічної науки” (Умань, 2002), „Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох” (Кіровоград, 1998); V і VII Всеукраїнських педагогічних читаннях „Василь Сухомлинський і сучасність” (Одеса, 2001), „Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти” (Черкаси, 2008), „Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ” (Умань, 2009), „Формування готовності викладача вищого навчального закладу до професійної діяльності” (Умань, 2010), „Проблеми психології творчості” (Умань, 2011).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 21 публікації (19 одноосібних), із них 8 статей опубліковано у фахових виданнях, що входять до переліку, затвердженого ВАК України, 3 – у наукових виданнях (у тому числі 1 колективній монографії), 2 навчально-методичних виданнях (1 у співавторстві), 8 тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (304 найменування, з них 5 – іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації – 251 сторінка, основний текст – 180 сторінок. Робота містить 12 таблиць, 2 рисунки, 2 діаграми, 19 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, гіпотезу, завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію і впровадження основних наукових положень, дані про публікації та структуру роботи.

У **першому розділі** – „*Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в сільській початковій школі*” – здійснено ретроспективний аналіз підготовки педагогічних кадрів для сільської початкової школи в Україні; з’ясовано специфіку й стан процесу модернізації сільської школи; проаналізовано процес підготовки майбутнього вчителя сільської початкової школи як педагогічну проблему.

Ретроспективний аналіз підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності показав, що ця проблема не нова, вона має давню історію, насичену як формальним ставленням, так і активними пошуками, і поповнювалася новими питаннями, що потребували розв’язання на кожному етапі суспільного розвитку. Загалом, підготовка педагогічних кадрів, що здійснювалася до недавнього часу у вищій педагогічній школі України, була спрямована на передачу студентам певного обсягу знань, формування умінь і навичок, не задовольняє потреб суспільства у нових

соціально-економічних умовах, в умовах зрослих вимог до кваліфікації фахівців.

Аналіз педагогічних досліджень науковців (О. Абдуліної, Є. Белозерцева, В. Лугового, О. Кучерявого, Л. Хомич та ін.) показав, що автори розглядають проблему підготовки майбутніх учителів до майбутньої професійної діяльності в різних аспектах: визначення якості підготовки, використання усього обширу організаційних форм і методів, упровадження педагогічних умов у навчально-виховний процес. Дослідники одностайні в думці, що професійна підготовка майбутніх учителів має здійснюватися у неперервному процесі формування у студентів компетенцій шляхом використання різноманітних форм, методів, засобів та шляхів досягнення мети.

Розгляд ряду праць (Т. Гуменнікової, Л. Бірюк, І. Зязюна, І. Колеснікової, О. Комар, О. Кравчук, А. Крамаренко, В. Кушніра, О. Матвієнко, О. Пехоти, П. Решетнікова, А. Старєвої та ін.) засвідчив, що в сучасних педагогічних дослідженнях значна увага приділяється питанням модернізації освіти та висувуються нові завдання щодо підготовки майбутнього педагога, як до соціально адаптованої особистості, здатної створювати і розвивати нові знання, спроможної до інтенсивного саморозвитку, готової не тільки брати активну участь у житті суспільства, а і змінювати його, бути мобільною та успішною у реалізації професійно-педагогічних функцій у різних педагогічних ситуаціях.

Аналіз сучасних наукових праць (О. Межирицького, Т. Міщенко, С. Совгіри, Л. Присяжнюк та ін.), присвячених проблемі підготовки сільського вчителя, підтвердив необхідність наповнення методичних дисциплін матеріалом про специфіку роботи в сільській початковій школі та посилення практичної підготовки майбутніх учителів.

У ході дослідження з'ясовано специфіку, сучасний стан життєдіяльності сільської початкової школи та виокремлені проблеми її функціонування з урахуванням того, що вона є особливим соціокультурним явищем суспільного життя села і органічною частиною єдиного освітнього простору держави, що потребує: забезпечення права дітей сільської місцевості на здобуття повної загальної середньої освіти; турботи про їхнє здоров'я та емоційний стан, спрямування розвитку інтелектуальних здібностей (мовлення, мислення, пам'яті, уваги, уяви), надання можливості займатися самостійними пошуками й досягати прогресу в індивідуально обраному напрямку; виховання людей, що усвідомлять необхідність навчатися упродовж життя; допомоги в реалізації творчого потенціалу; забезпечення можливості набувати навчальних, артистичних, етичних і практичних навичок для успішної майбутньої діяльності в сільському соціумі; забезпечення максимально широкої освіти та відшукування кола власних інтересів; формування навичок спілкування, співробітництва та виховання тих людських якостей та вмінь, які необхідні у спілкуванні та спільних справах; забезпечення випускникам сільських шкіл рівних з випускниками міських шкіл стартових можливостей; поєднання виховних можливостей усіх наявних на селі культурних та освітніх закладів, підприємств; залучення до педагогічного процесу батьківської громадськості, сільського трудового колективу і створення у своєму мікрорайоні педагогічно наповненого, керованого педагогами-професіоналами середовища.

Аналіз наукових досліджень, які висвітлюють окремі аспекти проблем функціонування сільської школи, показав, що запровадження інноваційних підходів, сучасних технологій і засобів навчання, поліпшення інформаційного й методичного забезпечення освітнього процесу, створення належних умов для розвитку особистості є одним із ключових завдань з-поміж тих, що стоять перед вищими навчальними закладами. Результативність розв'язання цих завдань залежить від учителя, який має бути не просто „реалізатором” у навчально-виховному процесі на селі, а має активно сприяти становленню майбутнього покоління українців з усіма якостями, зумовленими не тільки реаліями сьогодення, а насамперед усвідомленням своїх завдань щодо найближчого майбутнього нашої держави, основним багатством якої є розвинена, культурна, з високим рівнем самооцінки особистість.

Серед сучасних дослідників, які звертаються до вивчення проблем професійної підготовки майбутнього вчителя, слід назвати О. Абдуліну, Ю. Азарова, О. Борисову, П. Гусака, Е. Зеєр, М. Євтуха, А. Капську, В. Кременя, В. Кузя, О. Мороза, Н. Ничкало, О. Пехоту, В. Кушніра, В. Радула, О. Савченко, С. Сисоєву, В. Семиченко, Н. Побірченко, Р. Хмельюк, М. Чобітько та ін.

Дослідження О. Анісімова, С. Архангельського, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, В. Кушнір, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, В. Орлова, О. Щербакова та ін. присвячені висвітленню теоретико-методологічних засад формування і розвитку особистості вчителя, мета якого – реалізація педагогічних функцій у процесі професійної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що проблема формування професійно значущих якостей учителя досліджувалась у різних аспектах. Вагомий внесок у розвиток цієї проблеми було зроблено такими відомими педагогами і психологами: Б. Ананьєвим, В. Андрущенком, Г. Баллом, В. Безпалько, С. Вершловським, Б. Гершунським, О. Дубасенюк, Н. Кічук, Н. Криловою, Н. Кузьміною, Ю. Кулюткіним, М. Кухарєвим, З. Левчук, О. Леонтьєвим, В. Ломовим, В. Мерлином, Г. Нагорною, Л. Рубінштейном, В. Сластьоніним та ін.

В. Бондар, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кан-Калик, М. Левін, А. Маркова, Л. Спірін, П. Решетніков та ін. аналізують проблеми формування професійних умінь та особистісних якостей майбутніх учителів, визначають їхню готовність до педагогічної діяльності, формулюють науково-теоретичні основи професійного становлення, підвищення рівня професійної кваліфікації шляхом удосконалення навчально-виховного процесу.

Проблемам підготовки вчителя для малокомплектної школи з урахуванням специфіки функціонування навчального закладу такого типу присвячені праці О. Біди, М. Зайкіна, Н. Касярум, О. Коберника, В. Кузя, В. Мелешко, Н. Присяжнюк, О. Савченко, Г. Суворової, Б. Тевліна та ін.

Узагальнення наукових поглядів названих учених дало нам можливість розглядати професійну підготовку майбутнього вчителя сільської початкової школи як безперервний процес формування теоретичних, методичних знань з урахуванням умов сільського соціуму, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних професійно-педагогічних якостей, потреб у самоосвіті, самовдосконаленні та самореалізації, що забезпечують продуктивність педагогічної діяльності в умовах

сільської початкової школи.

У другому розділі – *„Модель та педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи”* – здійснено аналіз стану підготовки майбутніх учителів для сільської початкової школи у вищих педагогічних закладах освіти; визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи; теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в сучасній початковій школі.

Проведені дослідження показали, що основними проблемами роботи вчителя у сільській школі є: низький рівень підготовки дітей до шкільного навчання, що потребує певної корекції програм, адаптації форм і методів роботи, пошуку шляхів оптимізації навчання з огляду на рівні підготовленості дітей); порушення систематичності навчання, що пов'язано з особливостями сільськогосподарської праці та неоднаковою вимогливістю батьків; обтяження домашнім господарством самого вчителя; недостатність практичних умінь спілкування з учнями; недооцінка керівництвом школи значення новітніх педагогічних технологій у навчальному процесі, намагання зберегти традиційні форми і методи роботи; утруднення, пов'язані з входженням у педагогічний колектив сільської школи, який доволі часто відрізняється від уявного образу, створеного під час навчання у вищій школі; брак практичних умінь і навичок (за достатньої теоретичної підготовки) для роботи з малокомплектними класами; труднощі у налагодженні контактів та забезпечення їх дієвості з батьками учнів, сільським соціумом, відсутність шкільного психолога.

Поглиблене вивчення цих проблем показало, що у переважній більшості випадків вони виникають у молодого вчителя через професійну обмеженість, прив'язаність до азбучних істин, нормативних документів, невміння перебудовувати свою діяльність відповідно до конкретних умов, бідність і невиразність захоплень, нерозвиненість творчих якостей.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів для сільської початкової школи показав, що система їх підготовки до професійної діяльності розпочинається ще на допрофесійному рівні шляхом проведення різних видів профорієнтаційної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. Так, на базі Криворізького педагогічного інституту створено обласний ліцей-інтернат для сільської молоді, у Харкові – ліцей для сільських хлопчаків; у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка апробується програма „Вчитель”, що базується на досвіді науково обґрунтованого добору педагогічно обдарованої молоді на вчительську професію з метою задоволення потреб регіону (області, районів, конкретних шкіл) у педагогічних кадрах; у Черкаському національному університеті імені Б. Хмельницького працює творча група „Сільська малокомплектна школа”; у Миколаївському державному педагогічному університеті імені В.О. Сухомлинського розроблено науковий напрям „Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій”. В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини впроваджується модель теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів-словесників, народознавців до роботи в умовах сільської школи, а також працює

науково-педагогічна школа, одним із пріоритетних напрямів діяльності якої є дослідження проблем навчально-виховного комплексу „Школа – дитячий навчальний заклад”.

В сучасних вищих закладах освіти поступово нагромаджується позитивний досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в оновлюваній сільській школі різних типів. Однак, їхня діяльність ще не набула масового і системного характеру, стосується лише окремих аспектів навчально-виховного процесу вищого педагогічного закладу. Причини такого становища зумовлені недосконалістю вузівських програм з дисциплін методичного спрямування, недостатньою увагою до практичної підготовки вчителя сільської школи і неврахуванням особливостей діяльності педагога за таких умов.

Аналіз змісту та якості підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи підтвердив необхідність пошуку інноваційних способів удосконалення методичної та практичної складових.

З метою виявлення та усвідомлення студентами особливостей роботи вчителя початкової школи, визначення самооцінки майбутніх учителів щодо готовності до роботи у сільській школі, а також виявлення тих якостей, яких їм бракує для такої діяльності, було проведено констатувальний експеримент. Його результати показали низький рівень сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивного та технологічного компонентів готовності до професійної діяльності в сільській початковій школі у студентів експериментальної і контрольної груп та незначну відмінність значень між ними. Серед причин низького рівня готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в сільській початковій школі визначено: недостатність методичних знань, слабкий зв'язок теоретичних знань і особливостей роботи в сільській школі та майже повна відсутність організаційно-педагогічних і практичних умінь, що мають забезпечити успішну роботу у сільській початковій школі.

На основі теоретичного аналізу та результатів констатувального експерименту охарактеризовано структурні компоненти готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи – мотиваційно-ціннісний, когнітивний, технологічний. Обґрунтовано критерії оцінювання стану сформованості визначених компонентів: покликання, стійка мотивація до педагогічної діяльності; сукупність теоретичних, методичних і спеціальних знань, умінь та навичок, певний практичний досвід, наявність необхідних професійних та особистісних якостей. Охарактеризовано показники оцінювання рівнів готовності за кожним із виокремлених критеріїв. Відповідно до зазначених характеристик визначено рівні готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи: низький, середній, високий.

Урахування означених факторів стало підґрунтям для подальшої розробки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи, якими визначено: стимулювання у майбутніх учителів емоційно-ціннісного особистісного ставлення до професійної діяльності в умовах початкової сільської школи; активізація навчально-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; вдосконалення технологічних аспектів

оволодіння практичними умінями і навичками організації навчально-виховного процесу в сільській початковій школі; формування професійних особистісних якостей для успішної діяльності в умовах сільської початкової школи.

У процесі дослідження нами розроблено теоретичну модель, в якій представлено структуру, процес, динаміку формування компонентів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи та передбачено впровадження обґрунтованих педагогічних умов (рис. 1).

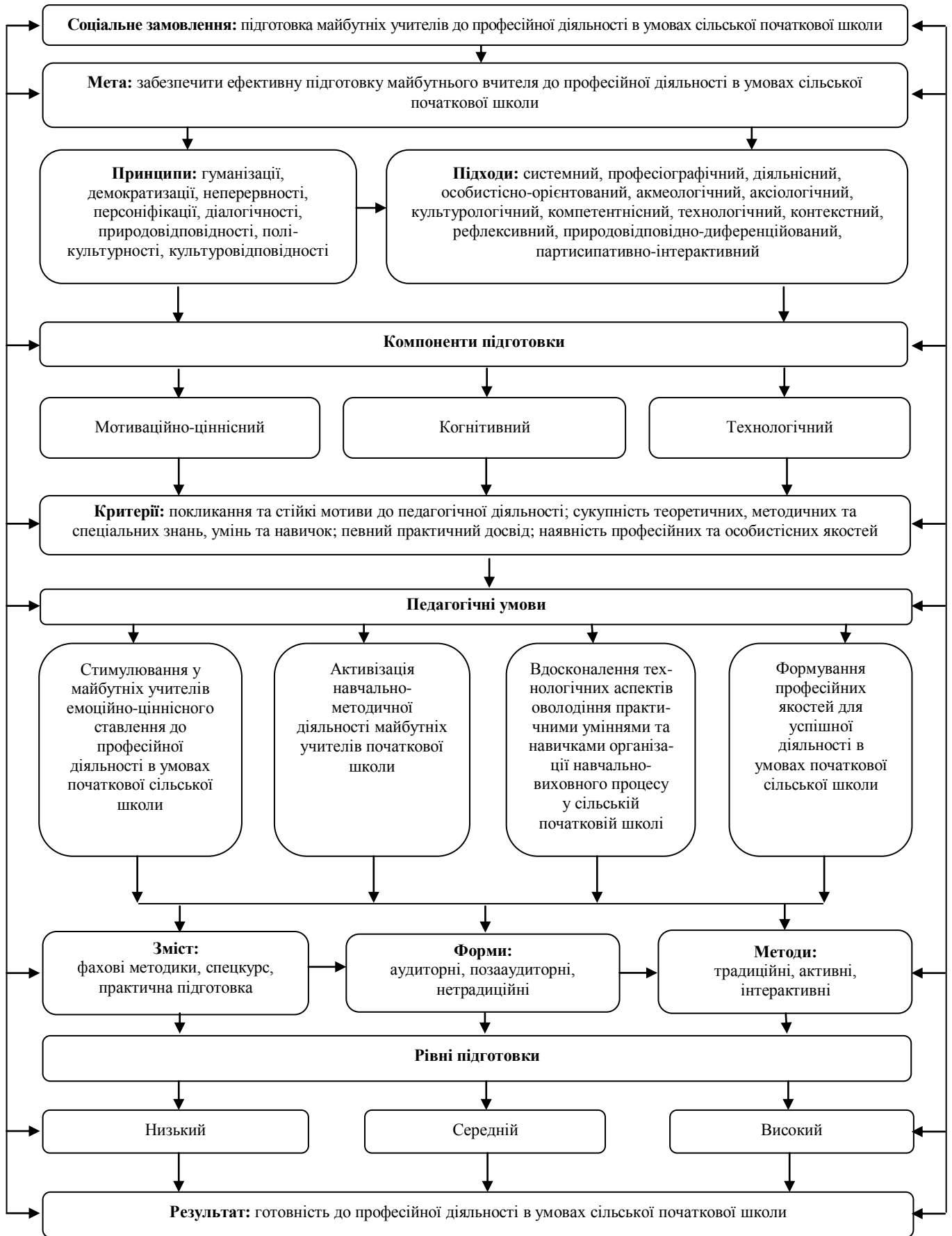

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи

У третьому розділі – „Програма та результати дослідно-експериментальної роботи” – розкрито організацію та методику проведення дослідно-експериментальної роботи; здійснено реалізацію моделі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи; подано аналіз результатів формувального етапу дослідно-експериментальної роботи.

Дослідження рівня підготовки студентів факультетів початкової освіти проводилося в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Рівненському державному гуманітарному університеті та Херсонському державному університеті з 2006 по 2010 рік. У експерименті брали участь 396 студентів експериментальних і контрольних груп.

Формувальний експеримент було проведено для перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи. Його суть полягала у впровадженні у навчально-виховний процес факультетів початкової освіти ряду університетів оновлених методик викладання освітніх галузей („Мова і література”, „Математика”, „Людина і світ”, „Здоров’я і фізична культура”, „Технології”, „Мистецтво”) та спецкурсу „Методичні основи діяльності вчителя у сільській початковій школі”. Вдосконалено методичні аспекти педагогічних практик шляхом врахування специфіки сільської початкової школи.

Для узагальнення результатів експериментального дослідження здійснено порівняння рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи до формувального етапу експерименту та після його завершення, які відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний розподіл студентів експериментальних і контрольних груп за рівнями готовності до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи до і після формувального етапу експерименту (у %)

Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
	До експерим.	Після експерим.	До експерим.	Після експерим.
Високий	5,8±0,4	36,2±0,4	6,9±0,2	68,7±0,4
Середній	28,9±0,2	44,2±0,5	26,1±1,3	31,3±0,3
Низький	65,3±0,5	19,6±0,4	67,0±0,7	-

Аналіз результатів засвідчив, що до початку формувального експерименту узагальнені показники рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи контрольної і експериментальної груп були практично однакові.

Порівняльний аналіз даних експериментальної групи за результатами формувального експерименту засвідчує позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Відсоток студентів, які показали високий рівень готовності до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи, складає в експериментальній групі $82,8 \pm 0,4$, тоді як у контрольній – $36,2 \pm 0,4$. Низького рівня в експериментальній групі не виявлено, а в контрольній він складає $19,6 \pm 0,4$.

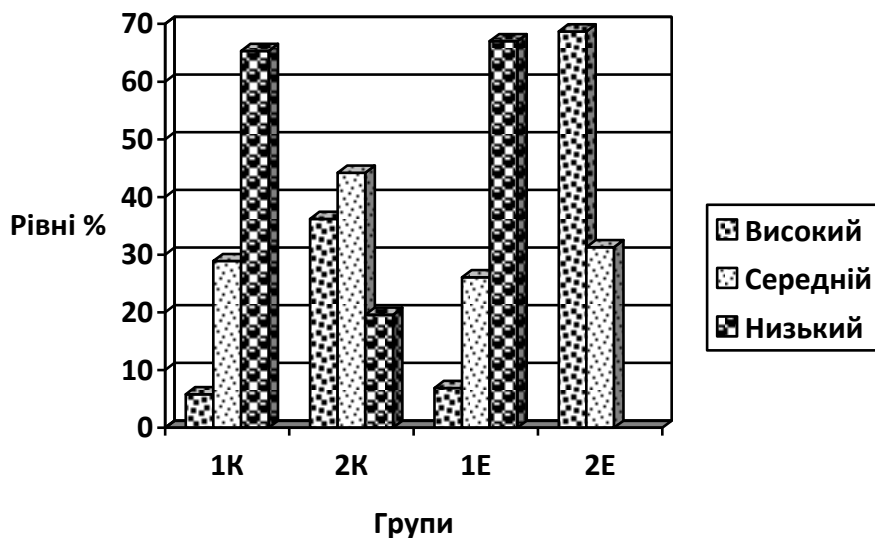

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи: *1 K* – контрольна група до експерименту; *2 K* – контрольна група після експерименту; *1 E* – експериментальна група до експерименту; *2 E* – експериментальна група після експерименту

Зафіксована позитивна динаміка рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської школи переконливо свідчить про ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Результати дослідно-експериментальної роботи переконливо свідчать, що мети досягнуто, висунута гіпотеза дістала підтвердження, завдання дослідження виконано, що дає підстави для формулювання висновків.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено науково-теоретичне узагальнення досліджуваної проблеми, представлено у вигляді обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

1. Аналіз стану дослідженості окресленої проблеми засвідчив, що незважаючи на чималий теоретичний і практичний досвід, вона не дістала достатнього осмислення та узагальнення. Підготовка майбутніх учителів, її зміст, напрями та організаційні засади відзначаються певними особливостями, що залежать від соціально-економічного розвитку суспільства. Реалії останнього десятиріччя

спричинили появу нової концепції педагогічної підготовки студентів, що ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки, спрямована на адаптацію молодих спеціалістів до сучасних вимог, навчання упродовж життя, повноправне входження в європейський простір вищої освіти.

Виявлено, що у XXI ст. у процесі модернізації освіти висуваються нові завдання до підготовки соціально адаптованих майбутніх учителів, здатних приймати самостійні рішення, творити і розвивати нові знання, нести відповідальність за свій вибір, мати активну позицію, виявляти ініціативу, творчі якості, уміти творчо застосовувати набуті знання, бути здатними до інтенсивного саморозвитку та самовдосконалення, усвідомлювати свою місію – успішно працювати у сільській початковій школі. Отже, майбутній учитель перетворюється на наставника, порадирика, помічника, поведиря, навігатора, інтерпретатора, який допомагає дітям навчитися мислити, відшукувати нові знання та вміло їх використовувати.

Конкретизовано поняття „професійна підготовка майбутнього вчителя початкової сільської школи” як безперервний процес формування теоретичних, методичних знань з урахуванням умов сільського соціуму, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних професійно-педагогічних якостей, потреб у самоосвіті, самовдосконаленні та самореалізації, що забезпечують продуктивність педагогічної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Аналіз стану підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності показав, що в сучасних вищих педагогічних закладах освіти поступово напрацьовується позитивний досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в різних типах оновлюваної сільської початкової школи. Однак, цей досвід належним чином не узагальнюється, а тому ще не набув масового і системного поширення, не став вагомим доповненням змісту навчально-виховного процесу вищого педагогічного закладу. Серед причин такого стану – недосконалість вузівських програм з дисциплін методичного циклу, недостатня увага до практичної підготовки вчителя сільської початкової школи та низький рівень врахування специфіки діяльності сільського педагога.

На основі проведеного констатувального експерименту встановлено, що багатьом майбутнім учителям, студентам експериментальної та контрольної груп, притаманні низький рівень сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивного та технологічного компонентів готовності до професійної діяльності в сільській початковій школі та незначна відмінність значень між ними. Виявлено причини такого стану: недостатній рівень методичних знань з досліджуваної проблеми; слабкий зв'язок теоретичних знань зі знаннями специфіки сільської місцевості та навчанням у сільській школі; майже повна відсутність організаційно-педагогічних та практичних умінь щодо роботи у сільській початковій школі.

2. З'ясовано специфіку функціонування сільської школи, яка характеризується певними особливостями, що визначають її типи та основні функції: запровадження інноваційних підходів, сучасних технологій і засобів навчання, поліпшення інформаційного й методичного забезпечення освітнього процесу, створення належних умов для розвитку особистості. Відповідно вибудовується модель майбутньої сільської школи, яка передбачає: забезпечення права дітей сільської

місцевості на здобуття повної загальної середньої освіти; турботу про їхнє здоров'я та емоційний стан, розвиток інтелектуальних здібностей; надання можливості займатися самостійними пошуками й досягати прогресу в індивідуально обраному напрямку; виховання людей, що вчитимуться все життя; допомогу в реалізації творчого потенціалу; забезпечення можливості набуття навчальних, артистичних, етичних і практичних навичок для успішної майбутньої діяльності в демократичному суспільстві; забезпечення максимально широкої освіти та відшукування кола власних інтересів; формування навичок спілкування, співробітництва та виховання тих людських якостей та вмінь, які необхідні у спілкуванні та спільних справах; забезпечення випускникам рівних з випускниками міських шкіл „стартових можливостей”; поєднання виховних впливів усіх існуючих на селі культурних та освітніх закладів, підприємств; залучення до педагогічного процесу батьківської громадськості, сільського трудового колективу і створення педагогічно наповненого, керованого педагогами-професіоналами середовища.

Обґрунтовано, що процес модернізації сучасної сільської початкової школи здійснюється шляхом урізноманітнення її типів (створення навчально-виховних комплексів), запровадження інноваційних підходів, технологій і засобів навчання, поліпшення інформаційного й методичного забезпечення освітнього процесу, створення належних умов для розвитку особистості, що висуває нові вимоги до професійної підготовки педагогів, які працюватимуть у сільській місцевості.

3. Визначено структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, технологічний), критерії (покликання, стійка мотивація до педагогічної діяльності; сукупність теоретичних, методичних і спеціальних знань, умінь та навичок, певний практичний досвід, наявність необхідних професійних та особистісних якостей) та показники, які стали вихідними для встановлення рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи (низький, середній, високий).

4. За результатами теоретичного аналізу проблеми та констатувального етапу експерименту розроблено та експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи, яка розкриває структуру підготовки, відображає зв'язки між її компонентами: соціальним замовленням, метою, методологічними підходами, принципами, змістом, формами, методами та результатом.

Доведено, що ефективна підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи визначається такими педагогічними умовами: стимулювання у майбутніх учителів емоційно-ціннісного особистісного ставлення до професійної діяльності в умовах початкової сільської школи; активізація навчально-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; вдосконалення технологічних аспектів оволодіння практичними вміннями і навичками організації навчально-виховного процесу в сільській початковій школі; формування професійних особистісних якостей для успішної діяльності в умовах сільської початкової школи.

За результатами формувального експерименту (впровадження в навчально-виховний процес факультетів початкової освіти оновлених методик викладання

освітніх галузей, розробленого спецкурсу та поглиблення практичної підготовки майбутніх учителів) у студентів експериментальної групи значно зріс високий рівень готовності до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи. Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що всі завдання повністю реалізовані, а гіпотеза, суть якої в тому, що ефективність підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи забезпечується теоретично обґрунтованими та експериментально перевіреними педагогічними умовами, підтвердилася.

Виконане дослідження розглядається як закінчений етап єдиної комплексної підготовки майбутнього сільського вчителя. Однак воно не претендує на остаточне вирішення проблеми, не вичерпує всіх дидактичних аспектів динамічного процесу підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в початковій сільській школі. На увагу заслуговують питання адаптації новітніх освітніх технологій до умов сільської школи, врахування національного контингенту більшості населення конкретного регіону, його етнопедагогічного доробку для налагодження продуктивної взаємодії між учителем та батьками учнів, врахування досвіду народного виховання в навчально-виховному процесі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчально-методичні видання

1. Сільська малокомплектна школа: теоретико-методичний аспект: навч. посіб. для студентів педагогічних факультетів та учителів початкових класів / [О. А. Біда, Г. П. Волошина, О. М. Побірченко та ін.] ; за заг. ред. Н. С. Побірченко. – К. : Міленіум, 2005. – 212 с.

2. Побірченко О. М. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової сільської школи : навч.-метод. посіб. / О. М. Побірченко. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – 115 с.

Статті у наукових фахових виданнях, внесених до переліку, затвердженого ВАК України

3. Олійник О. М. Роль сільського вчителя у світлі педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського / О. М. Олійник // Рідна школа. – 2000. – № 2. – С. 75–76.

4. Олійник О. М. Професійно-педагогічні вимоги до особистості вчителя / О. М. Олійник // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді) : зб. наук. праць. – К. : Пед. думка, 2000. – Кн. II. – С. 293–296.

5. Олійник О. М. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкової сільської школи / О. М. Олійник // Збірник наукових праць / [ред. кол. : В. Г. Кузь (гол. ред.) та інші]. – К. : Наук. світ, 2002. – С. 179–186.

6. Олійник О. М. До питання про соціалізуючу функцію діяльності сільського вчителя / О. М. Олійник // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – К. : Наук. світ, 2002. – Вип. 2. – С. 142–147.

7. Олійник О.М. Українські педагоги про особистість вчителя та його підготовку / О. М. Олійник // Збірник наукових праць : Спец. вип. „З витоків становлення української педагогічної науки” / [ред. кол. : В. Г. Кузь (гол.ред.) та інші]. – К. : Наук. світ, 2002. – С. 263–266.

8. Побірченко О. М. Теоретичний аналіз підготовки вчителя сучасної початкової школи / О. М. Побірченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : РВЦ «Софія», 2007. – Вип. 20. – С. 40–45.

9. Побірченко О. М. Підготовка майбутніх учителів до застосування нових технологій навчання у початковій сільській школі / О. М. Побірченко // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : ЧДУ, 2008. – Вип. 129. – С. 97–103.

10. Побірченко О. М. Сучасні орієнтири підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності / О. М. Побірченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Вип. 34. – С. 253–259.

Статті у наукових фахових виданнях

11. Олійник О. М. Професійна досконалість особистості вчителя початкової школи у спадщині В. О. Сухомлинського / О. М. Олійник // Наука і освіта : спец. вип. „В. О. Сухомлинський і сучасність”. – 2001. – № 5. – С. 75–77.

12. Побірченко О. М. Підготовка особистості вчителя початкової школи як цілісний процес / О. М. Побірченко // Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання в сільській початковій школі : монографія / [О. А. Біда, Г. П. Волошина, М. В. Картель та ін.] ; за заг. ред. Н. С. Побірченко. – К. : Наук. світ, 2002. – С. 44–55.

13. Pobirchenko O. Współczesny stosunek do kształcenia nauczycieli szkoły XXI wieku / Olena Pobirchenko // Pedagogika: kształcenia pedagogów – strategie, koncepcje, idee. – 2005. – T. 4. – Str. 285–296.

Тези доповідей та матеріали наукових конференцій

14. Олейник Е. М. Сухомлинский об учителе – носителе идей гуманизма / Е. М. Олейник // Новаторство как традиция отечественной педагогики : материалы Междунар. науч.-практ. конф. – М. : Государственный и научно-исследовательский институт семьи и воспитания, 1998. – С. 147–148.

15. Олійник О. М. Проблема особистості вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / О. М. Олійник // Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. та 5-их Всеукр. читань педагогічних читань „Василь Сухомлинський і сучасність” / [за заг. ред. О. Я. Савченко]. – Київ-Кіровоград, 1999. – С. 332–335.

16. Олійник О. М. В. О. Сухомлинський про педагогічне мистецтво / О. М. Олійник // В. О. Сухомлинський і сучасні проблеми особистісно-

зорієнтованого виховання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 26 трав. 2000 р. / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини / [відп. ред. В. Г. Кузь]. – К. : Наук. світ, 2000. – С. 98–100.

17. Побірченко О. М. Підготовка майбутніх учителів до застосування нових технологій навчання / О. М. Побірченко // Методи і засоби забезпечення інноваційності едукативного процесу в закладах освіти / Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Черкаси, 24–25 квіт. 2008 р.). – Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – С. 70–71.

18. Побірченко О. М. Психолого-педагогічна компетентність майбутніх учителів початкової школи / О. М. Побірченко // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Умань : ПП Жовтий, 2009. – С. 76–78.

19. Побірченко О. М. Підготовка учителя у світлі антропологічних ідей / О. М. Побірченко // Спільна робота школи. сім'ї, громадськості з формування особистості, громадянина України / Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 трав. 2010 р. / [за заг. ред. Прокопенко Л. І.]. – Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – С. 52–53.

20. Побірченко О. М. До питання про підготовку сільського вчителя / О. М. Побірченко // Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 7–8 жовт. 2010 р. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – С. 148–150.

21. Побірченко О. М. Підготовка творчої особистості вчителя мистецьких дисциплін / О. М. Побірченко // Проблеми психології творчості : тези доповідей Всеукр. наук.-метод. семінару, (Умань, 17 берез. 2011 р.). – Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 94–96.

АНОТАЦІЇ

Побірченко О. М. Підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2011.

У дисертації здійснено науково-теоретичне узагальнення досліджуваної проблеми, представлене у вигляді обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи: стимулювання у майбутніх учителів емоційно-ціннісного особистісного ставлення до професійної діяльності в умовах початкової сільської школи; активізація навчально-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи; вдосконалення технологічних аспектів оволодіння практичними вміннями і навичками організації навчально-виховного процесу в сільській початковій школі; формування професійних особистісних якостей для успішної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Розроблено модель підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи, яка розкриває структуру підготовки, відображає

зв'язки між її компонентами. Визначено структурні компоненти, критерії та показники, які стали вихідними для встановлення рівнів готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Конкретизовано поняття „професійна підготовка майбутнього вчителя початкової сільської школи” як безперервний процес формування теоретичних, методичних знань з урахуванням умов сільського соціуму, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних професійно-педагогічних якостей, потреб у самоосвіті, самовдосконаленні та самореалізації, що забезпечують продуктивність педагогічної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Ключові слова: професійна підготовка майбутнього вчителя, сільська початкова школа, педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах сільської початкової школи.

Побирченко Е. М. Подготовка будущих учителей к профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2011.

В диссертации осуществлено научно-теоретическое обобщение исследуемой проблемы, представленное в виде обоснования и экспериментальной проверки педагогических условий подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы: стимулирование у будущих учителей эмоционально-ценностного личностного отношения к профессиональной деятельности в условиях начальной сельской школы; активизация учебно-методической подготовки будущих учителей начальной школы; совершенствование технологических аспектов овладения практическими умениями и навыками организации учебно-воспитательного процесса в сельской начальной школе; формирование профессиональных личностных качеств для успешной деятельности в условиях сельской начальной школы.

Теоретический анализ исследованности очерченной проблемы засвидетельствовал, что вопрос подготовки педагогических кадров для сельской начальной школы является достаточно длительным в часовом измерении. Её содержание, направления и организационные принципы имели определённые особенности на разных исторических этапах развития общества.

Осуществлён анализ состояния подготовки студентов к будущей профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы, который показал, что в современных высших педагогических образовательных заведениях постепенно накапливается позитивный опыт подготовки будущих учителей к работе в разных типах сельской школы. Однако, в подавляющем большинстве их опыт ещё не приобрёл массового и системного характера, касается лишь отдельных аспектов учебно-воспитательного процесса высшего педагогического заведения.

В процессе исследования конкретизировано понятие „профессиональная подготовка будущего учителя начальной сельской школы” как непрерывный процесс

формирования теоретических, методических знаний о специфике сельского социума, практических умений, навыков, отношений, опыта, личностных профессионально-педагогических качеств, потребностей самообразования, самосовершенствования и самореализации, которые обеспечивают производительность дальнейшей педагогической деятельности в условиях сельской начальной школы.

Выявлена специфика функционирования сельской школы, которая характеризуется определёнными особенностями, которые определяют её типы и основные функции. Обоснованно, что современное состояние модернизации современной начальной школы осуществляется путём разнообразия её типов (создание учебно-воспитательных комплексов), вводом инновационных подходов, технологий и средств учёбы, улучшением информационного и методического обеспечения образовательного процесса, созданием надлежащих условий для развития личности, что выдвигает новые требования к профессиональной подготовке педагогов для сельской школы.

Определены структурные компоненты (мотивационно-ценностный, когнитивный, технологический), критерии (призвание и стойкие мотивы к педагогической деятельности; совокупность теоретических, методических и специальных знаний, умений и навыков, определён практический опыт, наличие профессиональных и личностных качеств) и показатели, которые стали выходными для установления уровней готовности будущих учителей к профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы (низкого, среднего, высокого).

Разработана и экспериментально проверена модель подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы, которая раскрывает структуру подготовки, отображает связи между её компонентами: социальным заказом, целью, методологическими подходами, принципами, содержанием, формами, методами и результатом.

Усовершенствованы методические аспекты подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы.

Дальнейшего развития приобрели теоретические подходы к профессиональной подготовке будущих учителей для сельской начальной школы.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущего учителя, сельская начальная школа, педагогические условия подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности в условиях сельской начальной школы.

Pobirchenko O. M. Preparation of future teachers for the professional activity under the conditions of rural elementary school. – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree, speciality 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychna, Uman, 2011.

Theoretical and scientific generalization of the under study problem has been done in the thesis by means of grounding and experimental examination of pedagogical conditions of the preparation of future teachers for the professional activity under the conditions of rural elementary school; stimulating the emotionally valuable personal attitude to the professional activity under the conditions of rural elementary school; intensification of the

educationally-methodical activity of the future elementary school teachers; improvement of the technological aspects of the mastering of the practical skills and attainments of the educational process organization in rural elementary school; formation of the personal professional qualities for the successful activity under the conditions of rural elementary school.

The model of the future teachers preparation for the professional activity under the conditions of rural elementary school has been worked out, which reveals the structure of the preparation, reflects the links between its components. Structural components, criteria and indicators, which became initial for the ascertainment of the level of preparedness of future teachers for the professional activity under the conditions of rural elementary school have been determined.

The notion “professional training of the future teachers of rural elementary school” has been concretized as ‘continual process of formation of theoretical, methodical knowledge in rural society; practical skills and attainments, attitudes, experience, personal professional pedagogical qualities, needs in self-education, self-perfection, self-realization, which ensure efficiency of the further pedagogical activity under the conditions of rural elementary school’.

Key words: professional training of future teachers, rural elementary school, pedagogical conditions, preparation of future teachers for the professional activity under the conditions of rural elementary school.

Підписано до друку 10.10.2011 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 72.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77